

DENIS DETLING
MUZEJ SLAVONIJE, OSIJEK

Stručni članak
UDK: 371.672:[371.3:94
Primljeno: 16. rujna 2008.

Tablica u nastavi povijesti

Uz pomoć nekoliko primjera iz nastavne prakse autor članka je pokušao pokazati mogućnost i način primjene tablice u tijeku obrade pojedinih nastavnih sadržaja u nastavi povijesti. u konkretnim primjerima nije bilo riječi o statističkim ili proračunskim tablicama, već o tablicama kao načinu usustavljanja znanja radi komparacije ili lakšeg razumijevanja kompleksnijih povijesnih događaja i procesa, kao sredstvu postizanja aktivnog i suradničkog učenja te analize povijesnih izvora ili izvora znanja. Želja je bila podjednako prikazati prednosti aktivnih metoda rada na konkretnim primjerima rada s tablicama, odnosno pokazati da se tablice mogu koristiti i u obradi nastavnih sadržaja, a ne samo u ponavljanju nastavnih sadržaja.

Ključne riječi: tablica, nastava povijesti, aktivne metode rada

“Učionica je mjesto gdje učenici trebaju učiti.”

Svojedobno mi je jedan kolega, koji me je upoznao s malo drugačijim metodama rada u nastavi povijesti od, usudio bih se reći, u nas uvriježenog frontalnog pristupa nastavi, izrekao jednostavnu rečenicu navedenu u naslovu koja me nagnala na dublje razmišljanje o vlastitoj nastavi. Razmišljajući o samoj rečenici, dohvatio sam se prvo enciklopedijskog rječnika tražeći u njemu neki dublji smisao riječi iz rečenice. U rječniku sam pronašao da učenje znači usvajanje određenih znanja i vještina, učenik je onaj koji navedeno usvaja, a učionica je prostor gdje se uči. Ništa što ne bih mogao i sam definirati. Sve dolazi od glagola *učiti*, no daljnje razmišljanje me je dovelo do pitanja u kakvoj je to vezi s imenicom *nastavnik* i ulogom nastavnika u procesu učenja. Ponovno rječnik: *nastava* je izlaganje stručnog i obrazovnog gradiva u okviru školskih institucija, a *nastavnik* je onaj koji izvodi nastavu. Koja je tu veza između nastave i učenja?

Pristupi nastavi i učenju

Dva su pristupa nastavi i učenju kojih bih se istovremeno dotakao: aktivno i suradničko učenje, te izravno poučavanje.

Kod aktivnog i suradničkog učenja nastava je organizirana kroz grupni, timski rad, individualni rad učenika na izvorima znanja te suradnji učenika i nastavnika, pri čemu je uloga nastavnika u tako organiziranoj nastavi biti organizator nastavnog procesa, usmjeravati i poticati učenike te surađivati s njima. Takva nastava, kao i proces učenja, usmjereni su na učenika, pri čemu je aktivnost učenika maksimalna. Glavni su izvor informacija u takvom nastavnom procesu učeniku prilagođeni izvori znanja (udžbenik, čitanka, radni materijali...), ali i nastavnik od kojega učenici crpe informacije u diskusiji.

Kod izravnog je poučavanja nastavnik taj koji drži frontalnu nastavu, odnosno pripovijeda, pri čemu je njegova aktivnost u nastavnom procesu maksimalna. Takva je nastava usmjerena na nastavnika, pri čemu su učenici pasivni, a svaka njihova aktivnost može ometati nastavu. Glavni izvor informacija je dakako nastavnik.

Gdje je učenik u cijeloj toj priči? Poznato je da razina usvajanja znanja učenika raste s njihovom (mentalnom) aktivnošću. Ako se učeniku zadaju konkretni, problemski zadaci, znatni više će usvojiti određena znanja i vještine nego dok mu se nešto audiovizualno demonstrira i neusporedivo više nego dok je pasivan slušač na nastavi.

“Tajna je u savršenoj kombinaciji...”

U prikazu oba pristupa mogao bi se steći dojam da autor ovoga teksta nužno forsira aktivno i suradničko učenje. No, i jedan i drugi pristup imaju svojih prednosti i nedostataka. Aktivne metode učenja potiču i održavaju motivaciju učenika, pomažu u usvajanju velikog broja vještina. No, kod grupnog rada učenika nedostatak može biti izostanak individualnog pristupa radu i vrednovanja istog, pri čemu se događa da u grupi jedan dio učenika radi, dok ostali samo uživaju plodove tog rada. Kod izravnog je poučavanja najveći nedostatak pasivnost učenika. Osim toga, izravnim poučavanjem se ne postiže dublje razumijevanje problema i ne ostavlja prostor za kreativnost učenika. No, izravno poučavanje je neizostavno i nezamjenjivo kod demonstracija i objašnjavanja. U donošenju bilo kakvog suvislog zaključka glede pristupa nastavi i učenju autoru ovog teksta uvelike je pomogla u danom trenutku neznana reklama u pozadini uvijek uključenog i sveprisutnog televizora, navedena u naslovu ovog poglavlja.

Ostvarivanje ciljeva nastave povijesti

Razmišljajući o pristupu nastavi povijesti i želji za što kvalitetnijim znanjem vlastitih učenika, u prvom redu treba se osvrnuti na ciljeve nastave povijesti. Prvo se treba osvrnuti na ono što želimo postići, a potom razmišljati kako to želimo postići. U okolnostima priprema za državnu maturu, ciljeve nastave povijesti danas u prvom

redu određuje komisija Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja, kao organizator nacionalnih ispita (u sklopu priprema za državnu maturu) i državne mature. Neki od ciljeva nastave povijesti u gimnazijama su:

- poznavanje i razumijevanje ispitnih sadržaja iz opće i nacionalne povijesti, navedenih u ispitnome katalogu,
- poznavanje najvažnijih znanstvenih i kulturnih dosega, gospodarskih procesa i društvenih odnosa u povijesnim razdobljima
- sposobnost pravilnoga razvrstavanja događaja, pojava, procesa i značajnih osoba u povijesnom vremenu i prostoru, te uspoređivanja sličnosti i razlika povijesnih događaja,
- sposobnost samostalnog argumentiranog interpretiranja različitih izvora informacija
- sposobnost sinteze nastavnih sadržaja, povezivanja ili reorganiziranja radi lakšega obrazloženja kompleksnosti povijesnih događaja. Itd.

Promatrajući navedene ciljeve, nužno se postavlja pitanje kako ih postići u uvjetima sadašnje opremljenosti škola, neprecizno definiranih ispitnih sadržaja u ispitnim katalogima i pretjerano naglašeni zahtjeva za enciklopedijskim znanjem na državnoj maturi. Jednako tako nameće se i mnoštvo drugih pitanja: Kako istovremeno ostvariti postavljene ciljeve, a da učenici svladaju velike količine enciklopedijskog znanja i da im pri tome nastavni sadržaji budu razumljivi i smisleni? Kako ostvariti ciljeve, a da nastavni sadržaji ne budu puko nabranje događaja, pojmova i osoba, te da pri tome učenici svladaju i vještine potrebne za konkretnu primjenu u životu? Kako postići maksimalnu aktivnost učenika na nastavnom satu? Kako pri svemu tome ostaviti prostora da kreativnost nastavnika dođe do izražaja? Jedno od mogućih rješenja nalazim u tablicama kao načinu usustavljanja znanja radi komparacije ili lakšeg razumijevanja kompleksnijih povijesnih događaja i procesa, kao sredstvu postizanja aktivnog i suradničkog učenja i kao sredstvu analize povijesnih izvora ili izvora znanja. Nekoliko takvih primjera iz nastavne (gimnazijske) prakse razrađuje se u nastavku teksta.

Primjer 1: “Proljeće naroda”

Nastavnu jedinicu *Proljeće naroda – revolucije u Europi 1848./49.* mnogi kolege/kolegice su obrađivali i obrađuju frontalnim pristupom, iznošenjem događajnice i nabranjem događaja, pri čemu se gubi puni smisao događaja iz 1848./49. godine. Prema mišljenju autora ovog članka, za mnoge nastavnika je ova nastavna jedinica jedna od onih koje bi rado izbjegli. Problem je u tome što se jedan kompleksan događaj, odnosno međusobno povezani događaji, obrađuju u jednom predviđenom

satu, pri čemu mnogi pribjegavaju isključivo naraciji. Nastavna jedinica se obrađuje u trećem razredu gimnazije u sklopu nastavne cjeline *Europa i svijet u drugoj polovici 19. stoljeća* i jedna od onih nastavnih jedinica koja se može obraditi pomoću tablice, aktivnim metodama rada, na zadovoljstvo nastavnika ali i učenika. Ideja nastavnog sata ne potječe od autora članka, već je djelomično preuzeta iz priručnika za treći razred gimnazije autorice A. Kapelan Matjašić, izdavačke kuće Profil, te prilagođena potrebama izvođenja nastave autora članka. Primjer koji se iznosi odrađen je u praksi, i to ne u sklopu ponavljanja već obrade novog gradiva.

Cilj rada s tablicom se u konkretnom slučaju isprepleće s ciljem cjelokupnog nastavnog sata, a to je usvajanje novih znanja vezanih uz revolucionarna događanja tijekom 1848. i 1849. godine, te usvajanje novih vještina. Nastavna jedinica se obrađuje nakon što su dobro i iscrpno usvojeni pojmovi *romantizam, liberalizam, nacionalizam*.

Za konkretan primjer rada s tablicom prilikom obrade nastavne jedinice potreban je jedan školski sat. Nakon uvodnog pozdrava učenicima na početku sata, i nakon upoznavanja učenika s ciljem i temom nastavnog sata, učenicima treba dati tablicu i nešto vremena da je samostalno, u paru ili možda čak i u grupi, pokušaju popuniti. Pritom primarni izvor njihova znanja predstavlja udžbenik. Učenike treba upozoriti da se, ukoliko neke stvari ne znaju riješiti, obrate se nastavniku koji će im ponuditi neki drugi izvor znanja ili im sam pojasniti, dati informaciju.

	Uzroci revolucije	Ciljevi, program revolucionara	Nositelji revolucije	Uspjeh revolucije
Francuska				
(uvjetno rečeno) Italija				
(uvjetno rečeno) Njemačka				
Habsburška monarhija				

Nakon rješavanja tablice i provjere učinjenog metodom razgovora, poželjno je poveći s učenicima diskusiju pomoću sljedećih pitanja: Što je zajedničko svim revolucijama, a što se razlikuje? Koji su zahtjevi revolucionara diljem Europe? Što misliš, zašto se sva događanja 1848./49. nazivaju “Proljećem naroda”? Je li “Proljeće naroda” bilo jedna ili više revolucija?

***

I sve se to može postići u 45 minuta. A koji su **ishodi** tog sata?

- postizanje maksimalne aktivnosti učenika
- usvajanje novih znanja vezanih uz revolucionarna događanja tijekom 1848. i 1849. godine

- vježbanje pravilnoga razvrstavanja događaja u povijesnom vremenu i prostoru, te uspoređivanja sličnosti i razlika povijesnih događaja
- izrada sinteze nastavnih sadržaja, povezivanja ili reorganiziranja radi lakšega obrazloženja kompleksnosti povijesnih događaja.
- vježbanje samostalnog i argumentiranog kritičkog razmišljanja.

Primjer 2: Dmitar Zvonimir

Primjer interpretiranja povijesnih izvora mogao bi se, u konkretnom slučaju (kao uostalom i u mnogim drugima), provesti i bez tablice. No, tablica je ovdje najbolji način usustavljanja znanja radi bolje preglednosti i boljeg snalaženja učenika u vlastitim bilježnicama. Primjer koji se ovdje navodi je interpretacija povijesnih izvora vezanih uz hrvatskog kralja Dmitra Zvonimira. Dmitar Zvonimir se u gimnazijama obrađuje u drugom razredu, u sklopu nastavne cjeline *Hrvatska u ranom srednjem vijeku* i nastavne jedinice *Hrvatska u doba Petra Krešimira IV. i Dmitra Zvonimira*. U konkretnom primjeru povijesni izvori i tablica se koriste u svrhu obrade (ne ponavljanja!) dijela nastavnih sadržaja. Sama ideja ovakvog načina primjene tablice nije originalno djelo autora ovog članka, već je preuzeta iz radne bilježnice autora Zdenka Samaržije u izdanju Školske knjige i prilagođena potrebama i načinu njegova rada u nastavi.

Cilj primjene tablice u tijeku obrade novih sadržaja je postizanje aktivnog i suradničkog učenja, usvajanja novih znanja vezanih uz Hrvatsku u doba Dmitra Zvonimira i usustavljanje interpretacije izvora. Za lakši i brži rad poželjno je da su učenici dobro usvojili prethodna gradiva vezana uz ranosrednjovjekovnu povijest.

Vrijeme rada s tablicom i izvorima priloženima u radnom listu jest 15 minuta. Sama aktivnost bi mogla uslijediti u trenutku obrade nastavnih sadržaja vezanih uz Dmitra Zvonimira. Nakon obrade osnovnih informacija, učenicima treba podijeliti radne listove koje učenici individualno rješavaju nekih 5 do 10 minuta. Nakon provjere učinjenog metodom razgovora, bilo bi dobro učenicima zadati da ispunjenu tablicu usporede s tekstem u udžbeniku, čime se ne želi omalovažiti autore udžbenika, već pokazati da se prošlost interpretira pomoću izvora.

***

I sve se to može u sklopu obrade, no koji su ishodi?

- postizanje maksimalne aktivnosti učenika
- usvajanje novih znanja vezanih uz Hrvatsku u doba Dmitra Zvonimira
- vježbanje samostalnog i argumentiranog kritičkog razmišljanja
- vježbanje samostalnog argumentiranog interpretiranja povijesnih izvora

Tablica

Dmitar Zvonimir	
Kada se spominje kao ban Petra Krešimira IV.	
S kim je bio u ženidbenoj vezi?	
Na koga se Zvonimir oslanjao u vanjskoj politici prije krunidbe? Zašto?	
Na koga se Zvonimir oslanjao u vanjskoj politici nakon krunidbe? Zašto?	
Na što se sve zavjetovao papi? Što misliš, zašto?	
Kakvo je bilo doba vladanja Dmitra Zvonimira?	
Kakva je bila situacija nakon Zvonimirove smrti	

Radni list

Pročitajte izvore o Dmitru Zvonimiru i popunite tablicu!

Sinovi Bela, Gejza i Ladislav, pobjegnu u Poljsku. Tom prilikom (1064.) odluče da će dati banu Svanimiru za ženu sestru i s njome ustupljeni dio Slavonije kako ga bijaše nekoć kralj Stjepan dao Krešimirovoj kćerki, a zaručnici Emerikovoj... Osiljen ovim rodbinstvom, Svanimir se dokopao kraljevstva Hrvatske... (Bečka kronika iz 14. stoljeća)

Godine od utjelovljenja gospodina našeg Isusa Krista 1070,... za vladanja cara Romana III. *, za kralja Hrvatske i Dalmacije Petra i bana Svanimira...U ime gospodina našeg Isusa Krista i njegova utjelovljenja 1073. godine. Dok je vladao Krešimir, kralj Hrvatske, banovao Svanimir, a biskupovao gospodin Stjepan i županovao u gradu Ninu Adamac. (Kronika Ivana Goričkog)

U godini 1075. od utjelovljenja gospodina našeg Isusa Krista** , mjeseca studenog, u ono vrijeme kad je grof Amiko zarobio kralja Hrvatske... (Čuda svetoga Kristofora, Juraj Koštica, rapski biskup iz 14. stoljeća)

U ime svetog i nerazdjeljivog Trojstva. Godine Gospodnjeg utjelovljenja 1076***, mjeseca listopada. Ja Demetrije, koji se zovem i Zvonimir, milošću Božjom knez Hrvatske i Dalmacije, kojeg si Ti Gebizone****... zastavom, mačem, žezlom i krunom uveo u upravu kraljevstva i postavio za kralja - tebi se zavjetujem... da ću ispunjavati sve što mi njegova časna svetost naloži. Poštovat ću pravdu i braniti crkve; pobrinut ću se za prvine, desetine i sve ono što pripada crkvi; brinut ću se za živote biskupa, svećenika, đakona i podđakona da pobožno i pravilno žive Zaštićivat ću siromahe, udovice i siročad, i poništavajući nedopuštenu vezu među rođacima, ustanovit ću zakonito vjenčanje s prstenom i svećeničkim blagoslovom...

Protivit ću se prodaji ljudi... svake ću godine na Uskrs plaćati tribut sv. Petru od 200 bizantskih zlatnika... Ovo vazalstvo ***** učvršćujem zakletvom... [Zvonimirovo pismo papi Grguru VII. (1073 - 1085)]

... I za dobrog kralja Zvonimira biše vesela sva zemlja jer biše puna i urešena svakoga dobra, i gradovi puni zlata i srebra. I ne bojaše se ubogi da ga iziji jaki, ni sluga da mu učini nepravo gospodin jere kralj svih branjaše... I zemlja Zvonimirova biše obilna svakom raskošom, ni se nikogar bojaše... (Ljetopis popa Dukljanina)

U to je vrijeme umro kralj Svinimir i nije ostavio nijednog baštinka od svog potomstva. Tako je dakle izumro čitav rod kraljevske krvi i nije bilo više nikog tko bi mogao po pravu naslijediti kraljevstvo Hrvata. Nastade velika nesloga među prvacima kraljevstva... nastale su bezbrojne otimačine, pljačke, umorstva i svakakvi zločini... neki od slavonskih velikaša... otputovao je u Ugarsku i... (stupiši) pred kralja Vladislava... i počeo ga nagovarati da pode zauzeti Hrvatsko Kraljevstvo. Potaknut savjetima, pokupi Vladislav vojsku i zauzme čitavu zemlju od rijeke Drave do planine (Gvozd), a da mu se nitko nije opro. (Toma, splitski arhidakon)

* bizantski car koji je vladao od 1067. do 1071. godine

** zapravo 1074. jer je autor datirao Novu godinu u 25. ožujka, što je tada bilo uobičajeno u jednom dijelu katoličke Europe

*** zapravo 1075.

**** Gebizon je bio papin poslanik

***** vazalstvo prema papi

Primjer 3: Mezopotamija

Nastavna jedinica *Mezopotamija*, u sklopu nastavne cjeline *Civilizacije i narodi starog Istoka*, u mnogočemu podsjeća na prvi primjer, iako te dvije nastavne jedinice nemaju ništa zajedničkog. Problem ove nastavne jedinice je u tome što se jedan geografski prostor, na kojem su se tijekom 3000 godina izmjenjivali mnogi narodi i države (pri čemu je u programu, čini mi se, naglašenije ovo drugo), treba obraditi u predviđenih jedan do dva školska sata, pri čemu je najlakše naći izlaz u nabranjanju događaja, naroda, osoba, iznošenju događajnica. Kvalitetniji izlaz iz teške situacije vidim u tablici u kojoj bi se horizontalno promatrale promjene u određenim državama na prostoru Mezopotamije, a vertikalno važniji događaji, osobe i posebnosti tih država, pri čemu se ne bi zanemarila ni kulturna i civilizacijska dostignuća naroda koji su te države osnivali. Primjer koji se navodi obrađen je u praksi u sklopu obrade novih nastavnih sadržaja, a ne prilikom ponavljanja.

Cilj rada s tablicom se u konkretnom slučaju (kao i kod primjera 1.) isprepleće s ciljem nastavnog sata, a to je usvajanje novih znanja vezanih uz narode i države, kulture i civilizacije na prostoru Mezopotamije u starom vijeku, pri čemu treba istaknuti nastanak, trajanje i nestanak civilizacija na području Mezopotamije, ovisnost geoprostora i gospodarskog razvoja naroda Mezopotamije, objasniti kulturne, znanstvene i umjetničke dosege i društveni ustroj naroda Mezopotamije, te opisati i usporediti oblike država na području Mezopotamije i vlasti u njima.

Za neposredan rad s tablicom bio bi potreban jedan školski sat, dok bi za cjelokupnu obradu nastavne jedinice uz pomoć tablice trebala maksimalno 2 školska sata. Nakon uvodnog pozdrava učenicima, te njihova upoznavanja s ciljem i temom nastavnog sata (npr. objasniti riječ Mezopotamija i smjestiti je prostorno uz pomoć povijesne ili možda bolje geografske karte), treba učenicima dati priloženu tablicu kako bi je samostalno, u paru ili možda čak i u grupi pokušali popuniti. Udžbenik predstavlja primarni izvor znanja. Učenike treba upozoriti da se obrate za pomoć nastavniku ukoliko to bude potrebno. Nastavnik bi trebao kontrolirati njihov rad, pojašniti im nejasnoće, ali dati i dodatnu informaciju ili pripremiti neki drugi izvor znanja u kojem će naći tražene odgovore. Na drugom školskom satu trebalo bi provjeriti rezultate rada s tablicom, pokušati porazgovarati o sličnostima pojedinih kultura i civilizacija koje su se izmjenjivale na prostoru Mezopotamije, te eventualno pročitati izvorni tekst npr. Hamurabijeva zakonika.

***

I sve je to obrada nastavnog sadržaja, no koji su ishodi?

- postizanje maksimalne aktivnosti učenika
- usvajanje novih sadržaja vezanih uz visoke civilizacije i kulture naroda, najvažnije znanstvene i kulturne dosege, gospodarske procese i društvene odnose u starom vijeku na prostoru Mezopotamije
- vježbanje sposobnost pravilnoga razvrstavanja događaja, pojava, procesa i značajnih osoba u povijesnom vremenu i prostoru, te uspoređivanja sličnosti i razlika povijesnih događaja, procesa
- sposobnost sinteze nastavnih sadržaja, povezivanja ili reorganiziranja radi lakšega obrazloženja kompleksnosti povijesnih događaja.
- vježbanje samostalnog i argumentiranog kritičkog razmišljanja.

Radni list za učenike / tablica:

	Sumerski gradovi države	Akad	Babilonska država	Asirska država	Novobabilonska država
Vremensko određenje					
Prostorno određenje					
Posebitosti					
Najznačajniji vladari					
Poljodjelstvo, obrt i trgovina					
Znanost					
Pismo i književnost					
Društvo					

Primjer 4: Arapi i islam

Nastavna jedinica *Arapi i islam* obrađuje se u drugom razredu gimnazije u sklopu nastavne cjeline *Rani srednji vijek* i lako je se može obraditi na satu pomoću tablica, odnosno primjenjujući aktivne metode rada. Tablica koja bi se koristila u konkretnom slučaju (s obzirom na ciljeve sata ali i sadržajnu zahtjevnost nastavne jedinice) zahtijeva samo vertikalno (ili samo horizontalno) popunjavanje. Dok tablice koje istovremeno zahtijevaju vertikalno i horizontalno popunjavanje pružaju mogućnost komparacije, uočavanja problema i lakše objašnjenje kompleksnih povijesnih događaja ili procesa, svrha tablica koje zahtijevaju samo vertikalno ili samo horizontalno popunjavanje (kao i u 2. primjeru), je prije svega postizanje maksimalne aktivnosti učenika, ali i usustavljanje znanja radi bolje preglednosti. No, to ne znači da takve

tablice ponekad ne nude i više. Po mišljenju autora, pomoću tablice koja se ovdje navodi može se navedena nastavna jedinica kvalitetnije odraditi u jednom satu. Konkretna tablica je preuzeta iz radne bilježnice za drugi razred gimnazije autora Zdenka Samardžije i prilagođena potrebama i načinu rada autora ovog članka.

Cilj rada s tablicom se u konkretnom slučaju isprepliće s ciljem nastavnog sata (kao i u većini navedenih primjera), a to je usvajanje znanja vezanih uz Arape, ovisnost njihova načina života o geoprostoru, osnivanje njihove države, što je u uskoj vezi s djelovanjem Muhameda i širenjem islama, kulturne i znanstvene dosege araboislamske civilizacije te njezine utjecaje na europsku kulturu i civilizaciju.

Za konkretan primjer rada s tablicom prilikom obrade nastavne jedinice potreban je jedan školski sat. Nakon uvodnog pozdrava na početku sata bilo bi dobro porazgovarati s učenicima o asocijacijama koje kod učenika izaziva spomen arapskoislamske civilizacije. Bilo bi dobro nakon kratkog razgovora upitati učenike što znaju o porijeklu riječi poput *katedra*, *kemija*, *alkemija* ili arapskih brojeva. Nakon kratkog razgovora učenike treba uputiti u ciljeve sata, dati im priloženu tablicu koju trebaju popuniti samostalno, u paru ili u grupi. Također ih valja podsjetiti koji su njihovi primarni izvori znanja. Nakon rješavanja tablice (maksimalno dvadesetak minuta) trebalo bi provjeriti učinjeno te pokušati od učenika dobiti zaključke o ovisnosti geoprostora i načina života Arapa, potrebi stvaranja države, značaju islama... Jednako tako trebalo bi s učenicima usporediti stupove islamske vjere s drugim religijama, te istaknuti kulturne i znanstvene dosege te civilizacije. Bilo bi poželjno da nastavnik na kraju sata istakne i utjecaj araboislamske kulture na zapadnu kulturu i civilizaciju (posrednici između antičke misli i zapadne kršćanske civilizacije, utjecaji na renesansnu arhitekturu Europe, znanja iz astronomije i geografije koristili i Magellan i Kolumbo, arapski brojevi...).

***

Koji su ishodi takvo odrađenog sata uz pomoć tablica?

- postizanje maksimalne aktivnosti učenika
- usvajanje novih sadržaja vezanih uz Arape i arapsko-islamsku civilizaciju u srednjem vijeku, kulturnih dosega te kulture i civilizacije i njenog utjecaja na zapadnokršćansku kulturu i civilizaciju
- sposobnost sinteze nastavnih sadržaja, povezivanja ili reorganiziranja radi lakšega obrazloženja kompleksnosti povijesnih događaja.
- vježbanje samostalnog i argumentiranog kritičkog razmišljanja
- razvijanje tolerantnijeg odnosa prema drugom i drugačijem.

Radni list za učenike / tablica:

Arapi	
smještaj, klima i reljef	
gospodarstvo	
društvo	
vjera	
utemeljenje i organizacija države	
osvajanja	
znanstvena i kulturna dostignuća	

Zaključak

Ovih nekoliko primjera iz nastavne prakse trebalo je pokazati mogućnost i način primjene tablice u tijeku obrade pojedinih nastavnih sadržaja u nastavi povijesti. U konkretnim primjerima nije bilo riječi o statističkim ili proračunskim tablicama, već o tablicama kao načinu usustavljanja znanja radi komparacije ili lakšeg razumijevanja kompleksnijih povijesnih događaja i procesa, kao sredstvu postizanja aktivnog i suradničkog učenja i kao sredstvu analize povijesnih izvora ili izvora znanja. Podjednako se željelo pokazati prednosti aktivnih metoda rada na konkretnim primjerima rada s tablicama, odnosno da se tablice mogu uz mnoge prednosti koristiti i u obradi nastavnih sadržaja, a ne samo u ponavljanju nastavnih sadržaja. Osim što će učenik biti aktivan na satu, te što će naučiti neke nastavne sadržaje, najvrjednije je to što se učeniku daje primjer rada koji može (samostalno) primijeniti i u drugim situacijama, ne samo na temama iz povijesti. Naučene godine i događaji ishlape, ali naučiti nekoga kako raditi i učiti usporedio bih s učenjem vožnje bicikla. Ostaje trajno...

Literatura:

- Ispitni katalog iz Povijesti u školskoj godini 2007./2008., Nacionalni ispiti u trećim razredima srednjih škola, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje, Zagreb, 2008.
- Kapelan Matjašić, Andriana (2002). Priručnik za nastavnike povijesti u trećem razredu gimnazije. Zagreb: Profil International
- Kyriacou, Chris (2001). Temeljna nastavna umijeća. Zagreb: Educa
- Mayer, Ulrich, Jürgen Pandel, Hans, Schneider, Gerhard (2004). Handbuch Methoden im Geschichtsunterricht, Schwalbach: Wochenschauverlag
- Rendić-Miočević, Ivo (2000). Učenik – istražitelj prošlosti, Novi smjerovi u nastavi povijesti. Zagreb: Školska knjiga
- Samaržija, Zdenko (2005). Hrvatska i svijet, priručnik za nastavnike povijesti za drugi razred gimnazije. Zagreb: Školska knjiga
- Samaržija, Zdenko (2008) Koraci kroz vrijeme 2, radna bilježnica iz povijesti za 2. razred gimnazije. Zagreb: Školska knjiga
- Stradling, Robert (2003). Nastava europske povijesti 20. stoljeća. Zagreb: Srednja Europa

SUMMARY

Tables in history teaching

By presenting few examples from the teaching practice, the author of this article has attempted to show possibilities of using tables in history lessons and the way to apply them not only when revising some teaching matter, but also in teaching and analyzing specific historical contents. These tables can help to present systematically some historical events and processes, to motivate students to study actively and to make use of their knowledge, to make comparisons and to analyze some source materials.